

Storebror ser deg!

– Her er registreringspermen, sa hun og rakte meg en tykk rød A4 perm. Den var full av ark. Helt fremst lå de utfylte skjemaene. 2 sider for tidligvakt og to sider til ettermiddagsvakt. Sidene var fulle av blanke firkanter for avkrysning. Når sto hun opp? Gikk morgentoalettet bra eller dårlig? Hvor mange skiver spiste hun til frokost?

Har hun hatt avføring i løpet av vekten? Har medisin blitt gitt?

Spørsmålene var mange og mulighetene for avkrysning nærmest uendelige. Dagens humør skulle for eksempel registreres på en skala fra F1 til F10 (hva F sto for visste ingen). Det var det generelle dagshumør, så var det selvfølgelig F1 til F10 vurdering av eventuelle episoder. Bak de blanke og foreløpige uregistrerte ark fløt bunker for de forrige månedene.

2 ark på tidlig vakt og 2 ark på kveldsvakt pluss ett for nattevakt ble fem A4 ark med registrering pr døgn, i løpet av en mnd ble bunken med registrerte ark 150 og i løpet av året ble det til en bunke på 1800 ark! Disse 1800 arkene ble lagt i pappkasser og lagret i en bod i bofellesskapets kjeller.

– Hva bruker dere dette til? Spurte jeg naivt når min veileder viste meg de ulike koder for korrekt utfylling.

– Registrering og rapport, var det kjappe korte svar jeg fikk.

– Har dere ansatt noen som plotter dataene og kjører en analyse da? Spurte jeg. Jeg kom fra et forskningsmiljø hvor det var vanlig å bruke studenter til å «plotte» store mengder data inn i et analyse verktøy.

– Nei, vi skal forsøke å gjøre det på kontor dagene våre, men vi henger nok litt etter der. Så ble det ikke snakket mer om den saken.

Denne historien er på ingen måte unik. Det registreres, rapporteres og lagres mengder av data rundt i bofellesskap i hele landet. Det aller meste havner i en kjellerbod til det en vakker dag brennes eller makuleres.

Vernepleiere har lært at det er viktig å observere og registrere atferd og aktivitet. Slik registrering vil blant annet fjerne synsing og spekulasjon. Derfor lages det

flotte skjema der alt fra søvnmønster til spisevaner blir krysses av. Vel og bra, eller?

Det kunne ha vært vel og bra, men det som ofte mangler, slik det gjorde det i historien over, er et mål og en plan. Hva skal vi med dataene? Hvorfor registrer vi dette? Hva vil vi med alle dataene?

I et bofellesskap for psykisk syke registrerte de alle utleverte sigaretter til en av beboerne. Vedkommende hadde selv gått inn på en avtale der han fikk utlevert en røyk en gang i timen. Hver gang dette ble gjort ble det skrevet ned klokkeslett på et skjema som skulle dekke en hel dags rasjon med sigaretter. Ble det gitt røyk utenom avtalte tider ble dette notert som et avvik. Skjemaene ble oppbevart i permer. Personalet så rart på meg når jeg spurte dem om hvorfor de gjorde det? Det var det ingen som helt visste. Det nærmeste en av dem kom et svar var at man da hadde en oversikt over hvor mange røyk vedkommende hadde fått.

Ja vel, så registreres det en smule for mye, det blir noen papirbunker og permer som støver vekk i kjellerboder, men er det egentlig så farlig? Dumt, ok, men verdt å skrive om?

I mine øyne er det helt klart verdt å ta opp fordi det ikke bare handler om overregistrering, men langt mer enn det. Det handler om hvilke opplysninger vi faktisk fester til arket – og ikke minst handler det om makt, terapeutmakt. Det handler om å tydeliggjøre et «oss» og «de andre».

Ingen av oss ville likt å vite at det et sted, på en offentlig datamaskin eller i en kjellerbod, sto mengder med intime opplysninger om oss. Hvor ofte vi hadde gått på do det siste året. Klokkeslettet for når vi var på toalettet og hva vi gjorde der. Eller at vi en uke i mars for to år siden var i særlig dårlig humør, og spiste tre skiver til frokost hver dag i samme periode. Hvis vi da i tillegg ikke finnes noen annen grunn til at disse dataene eksisterer enn at noen har observert oss for observasjonens skyld. Hva hadde det fått oss til å føle? Angst? Sinne? Usikkerhet?

For noen år tilbake vakte overvåkingen av venstreside sympatisører under den kalde krigen stor media interesse og allmenn hoderisting. Er det bedre å overvåke noen på bakgrunn av deres fysiske

og psykiske funksjonshemming enn deres politiske overbevisning?

Det er åpenbart at det i forhold til registrering av atferd og aktivitet bør tråkkes varsomt. Hver gang man vurderer systematisk observasjon av et annet menneske bør de etiske varsellamper blinke, og nytten av observasjonen bør vurderes strengt mot vedkommendes rett til privatliv og «hemmeligheter».

Utover hensynet til personvernet bør det også reflekteres over relasjonen mellom den observerende og den observerte. Terapeuten blir den som ser, som registrerer, den hjelpeavhengige blir den observerte, den som blir sett. Hensikten kan være god. Det kan selvfølgelig hende at det er nødvendig å for å se sammenhenger som kan hjelpe oss å hjelpe. Alle vet at god observasjon og god analyse av data kan gi oss svar som kommer den andre til gode. Likevel skal man være klar over at observatør rollen markerer et kraftig skille i relasjonen. Distansen blir åpenbar og maktfordelingen tydelig. Det er ikke tvil om rollene når den ene stadig krysser av på skjema eller trykker på telleapparatet.

Jeg mener at en av grunnpilarene i all etikk er enkel og velkjent. «Du skal gjøre mot andre som du vil at andre skal gjøre mot deg». Vi skal alltid forsøke å tenke oss en snudd relasjon som en viktig del av vår etiske vurdering. Hva hvis den du levde sammen med, eller gikk på tur med, stadig noterte ned det du gjorde. Hver gang du utsatte oppvasken eller besøkte toalettet uvanlig mye ble det notert eller trykket på en knapp. Hva ville du følt og tenkt?

For en del år tilbake var jeg med på en vurdering av en kvinne med tildels sterkt utagerende atferd. Vi satte oss ned og la frem de ulike hypoteser som eksisterte i personalgruppen på hvorfor vedkommende til tider var så aggressiv. Noen mente det var for lavt blodsukker, andre hevdet en sammenheng med mensturasjonssyklus, en tredje gruppe mente det skyldtes kroppslig smerte av ulikt slag, osv. Vi bestemte oss for å observere den ene hypotesen før vi eventuelt gikk løs på den neste. Dette for å unngå overobservasjon. Tilfeldigvis, eller fordi det var lettest å observere, valgte vi hypotesen om mensturasjonssyklus. Vi tok så en diskusjon om tidsperiode og endte opp med at 3 mnd var korteste nødvendige periode for å kunne konkludere. Vi ble også på dette tidspunkt enige om at dataene skulle makuleres idet konklusjonen forelå, fordi vi

vurderte at dataene kun hadde interesse frem til da. Vi var heldige og valgte rett hypotese først. Det var en klar sammenheng mellom de to faktorer. Det ble gjort noen grep og utaggingen ble sterkt redusert. Vi noterte resultatet av observasjonen i journalen: altså at vi på bakgrunn av observasjon over sånn og sånn periode hadde funnet at... Så kjørte vi alle ark og skjema brukt i arbeidet gjennom makuleringsmaskinen. Det ble en smule kjeft å få fra «systemet» fordi slikt visstnok skal oppbevares i en viss periode. Enkelte fagfolk mente det var viktig å oppbevare dataene for å ha grunnlaget for konklusjonen tilgjengelig for andre ved en eventuelt senere utredning. For oss som jobbet i boligen følte det bare deilig å se arkene bli strimlet. Å vite at vi fjernet informasjon av særdeles intim og privat karakter med en gang nytten av dem var over følte veldig riktig. Pårørende ble veldig begeistret for at vi gjorde det.

Jeg tror at denne handlingen, makuleringen, gjorde noe med oss i relasjonen til den andre. At vi på tross av «systemets» råd respekterte henne gjorde vår relasjon til henne bedre. Hun ble ikke bare et objekt for observasjon, men et menneske som dessverre måtte observeres i en gitt periode i en gitt tid av sitt liv.

Selv betrakter jeg denne episoden som en av mine viktigste lærdommer.

Ja, det kan være faglig nyttig å observere, men aldri uten å reflektere. Hva gjør vi? Hvorfor gjør vi det? Hvem gjør vi det for? Hva hadde vi ønsket hvis det var oss? Hvor mye data trenger vi? Hva gjør vi med observasjonen når den er over?

Jeg frykter at observasjon og registrering av og til gjøres for at vi skal føle oss viktige. At vi gjør en jobb som fagarbeidere med god og grundig utdanning. Vi vil vise oss selv og verden rundt at vi er profesjonelle og vet hva vi driver med. Det er ingen unaturlig motivasjon, snarere svært menneskelig, og vi gjør den som utsettes for alt fagarbeidet en tjeneste ved å innrømme det. Og når vi har innrømt det bør vi fjerne alt som ikke trengs av data. Videre bør vi stoppe all observasjon og registrering som ikke er grundig begrunnet i et behov vi vet, eller tror, den andre har. Observasjon for observasjonens skyld er et overgrep.

Njål Johansen